

УДК 35.071.1

О. В. Лавніченко

ФУНКЦІ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК У ЗАГАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Наведені обґрунтування основних функцій внутрішніх військ як спеціального військового формування держави та його ролі у системі забезпечення національної безпеки України.

Ключові слова: національна безпека, статус внутрішніх військ, воєнна організація держави, правоохоронні органи, функції внутрішніх військ, завдання внутрішніх військ.

Постановка проблеми. З історії внутрішніх військ (ВВ) відомо, що на певних етапах їх розвитку змінювалася пріоритетність виконуваних ними завдань. Якщо з прийняттям Закону про внутрішні війська у 1992 р. на першому місці були два завдання – охорона та оборона особливо важливих, спеціальних вантажів під час перевезення, а також охорона установ виконання покарань, то сьогодні – таке завдання, як участь разом з органами внутрішніх справ в охороні громадського порядку, забезпеченні громадської безпеки і правового режиму надзвичайного стану. Це є свідченням зміни ролі та місця внутрішніх військ як військового формування держави у системі забезпечення національної безпеки України (далі – НБУ) [1].

Зміна пріоритетності завдань ВВ відбивається на організаційній структурі військ. Внутрішні війська поступово змінюються, дедалі більше підсилюється правоохоронний аспект їхньої діяльності. Якщо до 1999 р. основу внутрішніх військ складали з'єднання та частини з охорони установ виконання покарань, то на цей час їх основу складають з'єднання та частини, головним завданням яких є участь в охороні громадського порядку.

У зв'язку із цим важливо з'ясувати і дослідити функції ВВ у забезпеченні національної безпеки України на сучасному етапі.

Особливість статусу внутрішніх військ полягає у тому, що вони мають відношення до різних підсистем системи забезпечення НБУ (СЗНБУ).

Відповідно до Закону [2] внутрішні війська входять до складу МВС і тому нерозривно пов'язані із системою державних правоохоронних органів, де вони є ланкою цієї системи.

Внутрішні війська займають певне місце й у системі військових формувань.

У зв'язку із входженням до складу двох суб'єктів забезпечення НБУ (Воєнна організація держави, Міністерство внутрішніх справ) внутрішні війська мають відношення до двох функцій держави: внутрішньої – через участь в охороні правопорядку, захисті загальнонаціональних інтересів від деструктивних дій усередині країни; зовнішньої – через участь у захисті країни від нападу ззовні. При цьому слід зауважити, що законодавство у сфері врегулювання діяльності внутрішніх військ з 1992 р., незважаючи на зміну поглядів щодо застосування ВВ, не змінилося. Відповідно до цього в існуючій нормативно-правовій базі стосовно ВВ не визначено їх ролі та функцій у системі забезпечення НБУ.

Метою статті є спроба надати обґрунтування основних функцій внутрішніх військ як спеціального військового формування держави.

Сучасний стан проблеми. Згідно із Законом України [2] ВВ призначені для охорони та оборони важливих державних об'єктів, перелік яких установлюється Кабінетом Міністрів України, а також для участі в охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю. При цьому основними завданнями ВВ МВС України є:

- охорона та оборона важливих державних об'єктів, об'єктів матеріально-технічного та військового забезпечення Міністерства внутрішніх справ України;
- супроводження спеціальних вантажів;
- здійснення пропускового режиму на об'єктах, що охороняються;
- конвоювання заарештованих і засуджених;
- охорона підсудних під час судового процесу;

– переслідування і затримання заарештованих і засуджених осіб, які втекли з-під варти;

– участь в охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю;

– участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на об'єктах, що охороняються;

– охорона дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав на території України.

Законом також встановлено, що забороняється використання внутрішніх військ для виконання не передбачених у ньому завдань.

Завдання, визначені у згаданому Законі, дають нам уявлення лише про діяльність внутрішніх військ у повсякденному режимі. У той же час іншими законами України визначається порядок застосування внутрішніх військ у надзвичайному [3] та у воєнному стані [4]. Однак при цьому коло завдань не визначено.

У свою чергу, Закон [2], незважаючи на зміни ролі внутрішніх військ у СЗНБУ, визначає основним напрямком діяльності ВВ охорону важливих об'єктів, що не відповідає реаліям сьогодення.

Для того щоб визначитись із цими завданнями, їх пріоритетами, необхідно з'ясувати функції ВВ у системі забезпечення НБУ.

Виклад основного матеріалу. Серед основних суб'єктів системи забезпечення національної безпеки (далі – СЗНБ) особливе місце посідають воєнна організація держави та правоохоронні органи, які, у свою чергу, у сукупності являють собою сили забезпечення НБУ [5].

Пріоритет у виконанні завдань із запобігання і протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України належить Збройним Силам, Службі зовнішньої розвідки, Державній прикордонній службі.

Пріоритет у виконанні завдань із запобігання і протидії внутрішнім загрозам національній безпеці України належить Міністерству внутрішніх справ, Службі безпеки, Міністерству надзвичайних ситуацій, які повинні мати відповідні сили, засоби й органи, здатні виконувати спеціальні завдання.

Відповідно Воєнна організація забезпечує оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності

кордонів, протидіє зовнішнім загрозам воєнного характеру. А правоохоронні органи ведуть боротьбу із злочинністю і протидіють тероризму, забезпечують захист і врятування населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру.

Основною силою МВС у кризових ситуаціях є внутрішні війська, які здатні виконувати спеціальні завдання, що потребують залучення великої кількості сил та засобів. Це дає підставу розглянути питання щодо функцій внутрішніх військ, характеру і змісту завдань у системі забезпечення національної безпеки через їх становище у зазначених двох структурах (з одного боку, у правоохоронній системі – одній з основних складових сил забезпечення національної безпеки України, як правоохоронне формування, що здійснює правоохоронну діяльність у системі МВС України; з іншого боку, – у Воєнній організації держави як складнику Збройних Сил України, що залучається до оборони) і, відповідно, до їх функціонального спрямування.

Внутрішні війська створені згідно з чинним законодавством України. Вони мають низку ознак, властивих армії: внутрішня структура армійського типу (взвод, рота, батальйон, полк, бригада); особовий склад проходить дійсну військову службу, має військові звання; з питань внутрішньої і вартової служби, загальновійськового тактичного застосування використовуються норми статутів збройних сил; служба офіцерів, прапорщиків, сержантів, солдатів регламентується “Положенням про проходження військової служби”. З питань, не віднесених до компетенції МВС, ВВ керуються наказами Міністра оборони.

У зв'язку з цим внутрішні війська, без сумніву, належать до військового формування.

Виконання завдань, пов'язаних з функцією захисту держави, а також той факт, що вони є збройною силою, організованою за військовим зразком, обумовлює їх входження до складу ВОО. Це закріплено у чинному законодавстві і впливає з визначення поняття “воєнна організація”, що являє собою систему збройних суб'єктів, а також військово-політичних, військово-економічних, військово-наукових та інших державних структур, які мають за мету забезпечити військову міць, обороноздатність, воєнну безпеку країни на необхідному і достатньому рівні. Відповідно

до Закону, яким визначаються повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки, Воєнна організація держави забезпечує оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів; протидіє зовнішнім загрозам воєнного характеру.

Під час виконання цієї функції держави виникає низка завдань з охорони тилу країни: охорона та оборона особливо важливих об'єктів, стратегічних комунікацій, боротьба з диверсійно-розвідувальними групами і десантами противника, забезпечення порядку в осередках ядерного, хімічного і бактеріологічного ураження тощо. Усі ці завдання мають виконуватися з використанням збройної сили. Проте їх виконання тільки частинами і з'єднаннями Збройних Сил не доцільне, тому що у воєнний час їх основні зусилля будуть зосереджені на веденні бойових дій. Тому захист тилу держави у воєнний час здійснюватиметься збройними силами із залученням внутрішніх військ.

Отже, ВВ відіграють неабияку роль у забезпеченні обороноздатності та воєнної безпеки України шляхом участі у територіальній обороні та сприяння в охороні державного кордону, але водночас вони не є основною силою серед складників ВОД у протидії зовнішнім загрозам воєнного характеру.

Функція охорони прав і свобод громадян, законності і правопорядку в сучасних умовах залишається важливою для держави. Проте, як переконує досвід розвитку нашого суспільства, виконувати цю функцію тільки органами внутрішніх справ, судів і прокуратури поки ще неможливо, тому що виникають деякі завдання, які не можуть бути виконані без застосування збройної сили. У той же час виконання їх не може бути покладено на Збройні Сили (ЗС) України з огляду на їх призначення. Тому необхідне таке збройне формування, яке б перебувало у тісній взаємодії з іншими органами державної влади, безпосередньо виконуючи ці завдання. Таким збройним формуванням і є внутрішні війська МВС України.

Виконання внутрішніми військами завдань, пов'язаних з функцією охорони прав і свобод громадян, законності і правопорядку, обумовлює їх входження до складу МВС України і підпорядкування Міністру внутрішніх справ України.

МВС України є одним з основних правоохоронних органів у забезпеченні національної безпеки держави. Розглянувши питання про місце і роль внутрішніх військ у СЗНБ, можна зазначити таке: система МВС України і система внутрішніх військ співвідносяться як ціле і частина, а внутрішні війська є основним силовим складником МВС України у сфері забезпечення національної безпеки, правоохоронним формуванням (внутрішні війська – війська правопорядку) і здійснюють правоохоронну діяльність, не властиву Збройним Силам.

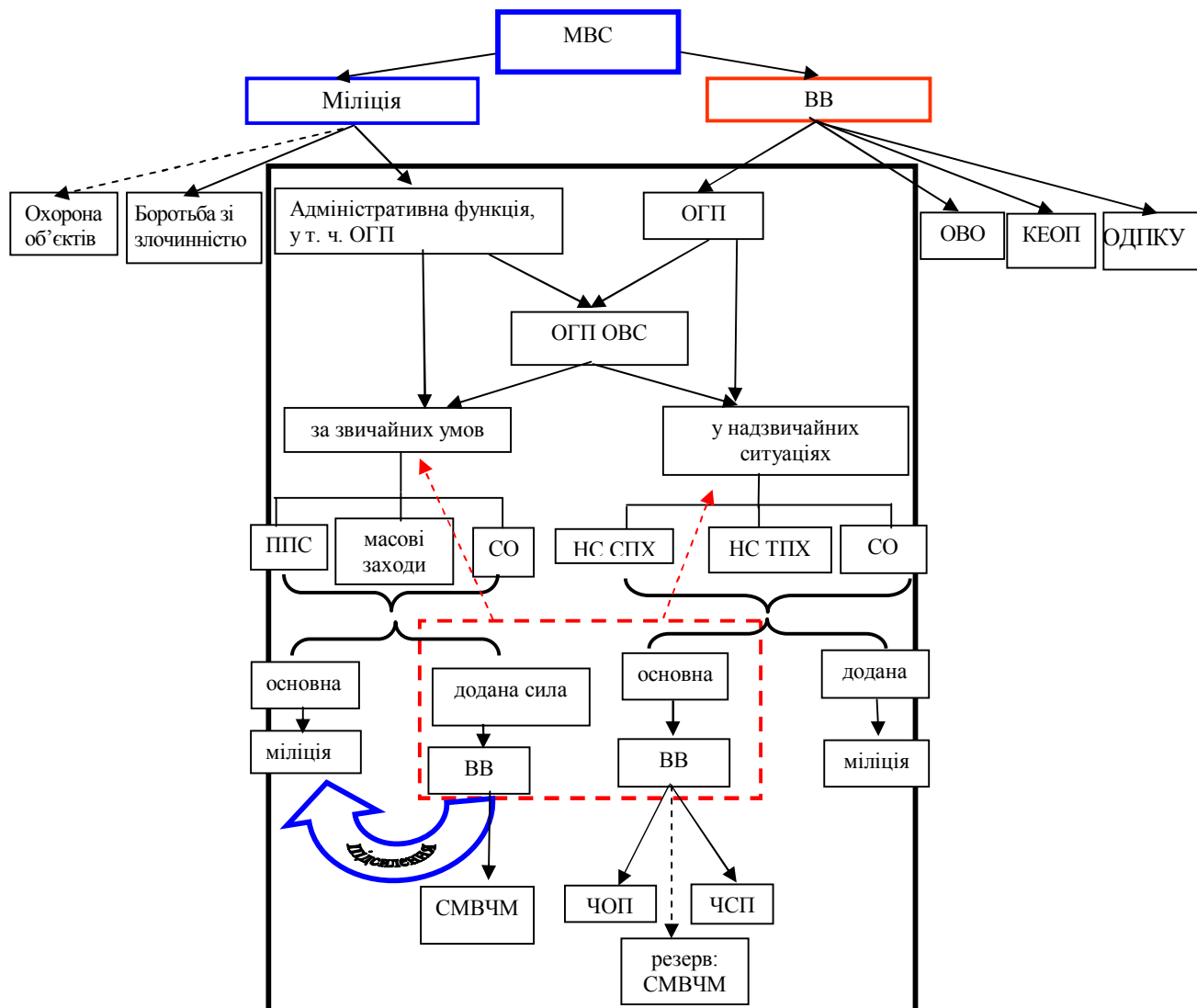
У Міністерстві внутрішніх справ України внутрішні війська виконують найбільш складні і важливі завдання, пов'язані переважно із застосуванням збройної сили (див. рисунок).

Таким чином, ВВ на сучасному етапі розвитку України необхідні як у мирний, так і воєнний час, а їх призначення полягає у виконанні спільно з іншими органами державної влади двох таких основних функцій держави, як охорона прав і свобод громадян, правопорядку, а також захист держави і забезпечення її безпеки.

У складі Воєнної організації держави внутрішні війська виконують завдання, які пов'язані з охороною тилу країни і забезпеченням успішного ведення бойових дій Збройних Сил України. В окремих випадках частини і з'єднання ВВ можуть брати участь у бойових діях сумісно зі з'єднаннями і частинами ЗС України.

Підпорядковуючись Міністру внутрішніх справ, внутрішні війська з деяких питань (комплектування, мобілізаційна робота тощо) виконують вказівки Генерального штабу ЗС України. У той же час Головне управління внутрішніх військ є одним із структурних підрозділів Міністерства внутрішніх справ. При цьому в МВС України внутрішні війська виконують найбільш складні і важливі завдання, пов'язані переважно із застосуванням збройної сили.

Аналіз виконуваних завдань з охорони правопорядку силами ВВ свідчить про зростання їх кількості. Так, якщо у 1998 р. було виконано близько 8 тис. завдань, то у 2008 р. – понад 18 тис. За свідченням керівництва МВС, охорона правопорядку під час проведення заходів за масової участі громадян не обходиться без залучення сил ВВ.

Місце внутрішніх військ у системі МВС

Це є доказом зростання ролі ВВ у виконанні правоохоронної функції держави.

Важливим напрямком діяльності ВВ є охорона стратегічних об'єктів національної економіки, які потребують спеціальної військової охорони. Напрямки діяльності військ, пов'язані з охороною правопорядку та охороною важливих державних об'єктів, що здійснюються за різних умов обстановки, визначають їх поліцейську сутність. Це дає підставу вважати внутрішні війська воєнізованим поліцейським формуванням.

Під воєнізованим поліцейським формуванням пропонується розуміти таке формування, що має організаційно структуру військового формування, оснащене поліцейською зброєю і призначене виконувати завдання поліцейського характеру у кризових

ситуаціях для забезпечення внутрішньої безпеки держави. Особовий склад формування повинен мати низку специфічних навичок (поліцейських, адміністративних, рятувальних і т. д.), гарну військову підготовку, а саме чітко воєнізований характер.

Такі воєнізовані поліцейські сили повинні бути підготовлені як до обмеженого протистояння збройним формуванням (неурядовим, сепаратистським і т. п.), так і до роботи із цивільним населенням, виконувати функцію "внутрішніх збройних сил".

Викладене вище та аналіз законодавчої бази України стосовно завдань ВВ дають можливість визначити такі основні функції внутрішніх військ у системі забезпечення НБУ:

1) правоохоронна функція – основним завданням мобільних формувань ВВ є участь спільно з міліцією в охороні громадського порядку;

2) функція спеціальної охорони – внутрішні війська призначені для охорони ОВО;

3) функція збройних сил – усі формування ВВ зобов'язані брати участь у територіальній обороні держави.

На підставі цього зазначимо, що функції внутрішніх військ – це основні напрямки їх діяльності, які відображують сутність і соціальне призначення, цілі і завдання військ щодо участі у забезпеченні національної безпеки держави у властивих їм формах і властивими їм способами.

Висновки

Розглянувши питання про функції внутрішніх військ у системі забезпечення НБУ на основі аналізу, проведеного у дослідженні, можна зробити такі висновки.

Внутрішні війська сумісно з міліцією громадської безпеки у складі МВС беруть участь в охороні громадського порядку шляхом несення патрульно-постової служби у населених пунктах, у забезпеченні громадської безпеки під час проведення масових заходів, а також у невідкладних заходах із забезпечення громадського порядку у надзвичайних ситуаціях.

У більш широкому плані ВВ залучаються до виконання завдань із забезпечення національної безпеки країни з метою охорони правопорядку, захисту прав, свобод і охоронюваних законом інтересів особи, матеріальних і духовних цінностей суспільства, захисту конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності держави, державної влади.

Нагальна потреба у внутрішніх військах виникає під час проведення масових заходів і загострення соціально-політичної (оперативної) обстановки в Україні.

Усе це дає підставу вважати внутрішні війська такими:

– що є складовою частиною системи МВС;
– що є спеціальним військовим формуванням держави;

– що беруть участь у забезпеченні правоохоронної функції держави;

– що беруть участь в обороні держави;
– є спеціальним військовим формуванням держави, призначеним для забезпечення безпеки суспільства і держави та захисту прав і свобод людини і громадянина, а також для виконання інших завдань, що вимагають постійної оперативної готовності та підвищеної мобільності.

Таким чином, внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України – це спеціальне військове формування, призначене для виконання правоохоронних функцій внутрішньої безпеки України, функцій спеціальної охорони у мирний час та функцій територіальної оборони і підтримання правового режиму воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Шмаков, О. М. Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку як інструмент забезпечення національної безпеки України [Текст] / О. М. Шмаков // Честь і закон. – 2010. – № 2. – С. 12–18.

2. Про внутрішні війська МВС України [Текст] : Закон України від 26.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – С. 397.

3. Про правовий режим надзвичайного стану [Текст] : Закон України від 06.03.2000 р. № 1550-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – С. 176.

4. Про правовий режим воєнного стану [Текст] : Закон України від 06.04.2000 р. № 1647-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 28. – С. 224.

5. Про основи національної безпеки України [Текст] : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – С. 351.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2012 р.